

KOMISJA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Bruksela, dnia 10.5.2006
KOM(2006) 208 wersja ostateczna

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

**REALIZACJA PROGRAMU MODERNIZACJI DLA UNIWERSYTETÓW:
EDUKACJA, BADANIA NAUKOWE I INNOWACJE**

KOMUNIKAT KOMISJI DO RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO¹

REALIZACJA PROGRAMU MODERNIZACJI DLA UNIwersYTETÓW: EDUKACJA, BADANIA NAUKOWE I INNOWACJE

Wprowadzenie

Modernizacja europejskich uniwersytetów², obejmująca ich powiązane ze sobą role w zakresie edukacji, badań naukowych i innowacji, została uznana nie tylko za podstawowy warunek sukcesu odnowionej strategii lizbońskiej, ale również za część obszerniejszego działania w kierunku coraz bardziej nacechowanej globalizacją i opartej na wiedzy gospodarki. Rada Europejska określiła główne punkty programu na rzecz zmian³ i nadała mu rozmachu: podczas nieformalnego spotkania w Hampton Court w październiku 2005 r. uznano, że prace badawczo-rozwojowe i uniwersytety stanowią fundamenty europejskiej konkurencyjności; na wiosennym szczycie Rady Europejskiej w 2006 r. uzgodniono prowadzenie silniejszych działań na szczeblu europejskim, aby szybciej postępowała realizacja tego programu na uniwersytetach i w kręgach naukowych, którego wdrożenie powinno nastąpić do końca 2007 r. w kontekście odnowionego partnerstwa na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia⁴. W krajowych programach reform opierających się na Zintegrowanych wytycznych - wzrost i zatrudnienie⁵, państwa członkowskie zwykle odwołują się do tych kwestii, ale nieliczne podają je jako krajowy priorytet. Jednak zmiany te są konieczne, aby uaktywnić własne podejście Europy i nie powielać żadnych importowanych wzorców. Są one również konieczne w celu **wzmocnienia społecznych** funkcji uniwersytetów w różnorodnej pod względem kulturowym i językowym Europie.

W związku z tym – obok mającego podstawowe znaczenie lokalnego, regionalnego i krajowego zakorzenienia uniwersytetów – coraz ważniejsze stają się ramy europejskie. Europejski wymiar oferuje potencjalne korzyści na szerszą skalę działania, większą różnorodność i bogactwo intelektualne zasobów oraz możliwości współpracy między instytucjami i ich wzajemnego konkurowania.

W związku z tym Komisja zaproponowała utworzenie Europejskiego Instytutu Technologii (EIT)⁶, co na wiosennym szczycie w 2006 r. Rada Europejska przyjęła z zadowoleniem jako nową szczególną formę odpowiedzi na te wyzwania. Instytut może przyczynić się do poprawy zdolności Europy w zakresie kształcenia naukowego, badań i innowacji, stanowiąc innowacyjny model inspirowania zmian i będąc ich siłą napędową na uniwersytetach, w szczególności zachęcając do multidyscyplinarności i rozwijając silne partnerstwa ze

¹ Komisja wyraża podziękowanie wszystkim ekspertom, z którymi się konsultowano, za pomoc, wniesione spostrzeżenia i sugestie podczas opracowywania niniejszego dokumentu.

² W niniejszym dokumencie pod terminem „uniwersytety” należy rozumieć wszystkie instytucje szkolnictwa wyższego, bez względu na ich nazwę i status w poszczególnych państwach członkowskich.

³ „Mobilizowanie potencjału umysłowego Europy: umożliwianie uniwersytetom wniesienie pełnego wkładu do Strategii Lizbońskiej”, COM(2005) 152 z 20 kwietnia 2005 r. oraz Rezolucja Rady z dnia 15 listopada 2005 r. Stworzenie innowacyjnej Europy, Grupa ekspertów pod przewodnictwem Pana Aho, Komisja Europejska, styczeń 2006 r.

⁴ Konkluzje 1 777/06 z 24 marca 2006 r.

⁵ COM(2005) 141 wersja ostateczna z 12.4.2005.

⁶ COM(2006) 77 wersja ostateczna z 22.2.2006.

środowiskiem biznesu, co zapewni mu znaczenie. Oczywiście sam EIT nie może być jedyną siłą napędową procesu modernizacji uniwersytetów europejskich.

U podstaw niniejszego komunikatu leży dialog⁷, który Komisja Europejska zainicjowała w ostatnich latach z państwami członkowskimi oraz wspólnotami akademickimi i naukowymi. Jego treść została również omówiona z wieloma ekspertami (zob. załącznik 2), którzy służyli Komisji radą.

WYZWANIA PRZYSZŁOŚCI...

Licząc 4 000 instytucji, ponad 17 milionów studentów i około 1,5 miliona pracowników – z których 435 000 są naukowcami⁸ - **europejskie uniwersytety mają olbrzymi potencjał**, lecz nie jest on w pełni i skutecznie wykorzystywany w celu umocnienia dążenia Europy do większego wzrostu gospodarczego i większego zatrudnienia.

Państwa członkowskie wysoce cenią swoje uniwersytety i wiele próbuje „zachować” ich narodowy charakter poprzez organizowanie ich działalności za pomocą szczegółowych regulacji, kontroli, mikro-zarządzania i w efekcie narzucanie im niepożądanego stopnia jednorodności.

Ten nacisk na jednorodność prowadzi do ogólnie dobrych przeciętnych wyników, zwiększa jednak rozbięcie tego sektora na w większości małe krajowe systemy i podsystemy. Utrudnia to współpracę na szczeblu krajowym, a na europejskim lub międzynarodowym pozostawia ją samą sobie i narzuca warunki uniemożliwiające zróżnicowanie i skoncentrowanie się na jakości.

Poza tym większość uniwersytetów oferuje te same programy tej samej grupie młodych studentów posiadających najlepsze kwalifikacje akademickie i niedostatecznie otwierają się na inne rodzaje kształcenia i uczących się osób, np. kursy przekwalifikowujące dla dorosłych nieprowadzące do tytułu zawodowego/stopnia naukowego lub kursy dokształcające dla studentów, których ścieżka nauki nie jest tradycyjna. To nie tylko utrudnia dostęp mniej uprzywilejowanym grupom społecznym i uniemożliwia osiągnięcie wyższych wskaźników przyjęć do szkół, lecz również spowalnia innowacje w programach i metodach nauczania (np. w zakresie przedsiębiorczości⁹), utrudnia oferowanie możliwości szkolenia/przekwalifikowywania w celu podnoszenia kwalifikacji i poziomów kompetencji osób zatrudnionych i prowadzi do utrzymywania się dysproporcji pomiędzy kwalifikacjami absolwentów a potrzebami rynku pracy. Bezrobocie wśród absolwentów studiów wyższych jest w wielu państwach członkowskich niepokojąco wysokie.

Ponadto regulacje administracyjne nadal utrudniają mobilność akademicką w celu podejmowania studiów, szkoleń w zakresie badań lub pracy naukowej w innym kraju. Procedury uznawania kwalifikacji do celów akademickich są w najlepszym przypadku wydłużone; w najgorszym zaś, nieuznanie kwalifikacji i ograniczona możliwość przenoszenia

⁷ Komunikat „Rola uniwersytetów w Europie wiedzy” COM(2003) 58, konferencja w Liège w 2004 r. i sprawozdanie Forum ds. Badań Uniwersyteckich „European Universities: Enhancing Europe’s Research Base”.

⁸ Dane statystyczne, na których opiera się analiza w tej części, znajdują się w załączniku 2. Źródło danych dla tych liczb: Eurostat

⁹ Por. komunikat Komisji z dnia 13 lutego 2006 r. pt. „Rozbudzanie ducha przedsiębiorczości poprzez edukację i kształcenie”.

krajowych uprawnień do grantów/pożyczek lub świadczeń emerytalnych pozbawia studentów, naukowców i pracowników akademickich docenienia w pełni możliwości istniejących w innych państwach członkowskich.

Uniwersytety również muszą zaakceptować, że badania naukowe już nie stanowią odosobnionego działu i że coraz mniej jest naukowców działających w pojedynkę, a coraz więcej zespołów badawczych oraz sieci badawczych o zasięgu światowym. Problemy naukowe coraz częściej przekraczają tradycyjne granice między dyscyplinami: nowatorskie badania są coraz częściej prowadzone w obszarach łączących różne dyscypliny naukowe w multidyscyplinarnym otoczeniu. Uniwersyteckie warunki dla badań naukowych są w większym stopniu nacechowane konkurencją i globalizacją, co wymaga silniejszej interakcji.

W tym kontekście jednak wiele europejskich uniwersytetów w dalszym ciągu nie docenia potencjalnych korzyści wypływających z dzielenia się wiedzą z sektorem gospodarki i społeczeństwem, podczas gdy przemysł nie rozwinał wystarczającej zdolności absorpcyjnej, aby wykorzystać potencjał badań uniwersyteckich. W związku z tym, nadal trudna pozostaje wzajemna wymiana ze środowiskiem biznesu i szerzej ujętym społeczeństwem. Brak otwarcia na środowisko biznesu widoczny jest również w wyborach kariery przez osoby posiadające stopień doktorski, które skłaniają się do kontynuowania całej kariery w swoich kręgach akademickich lub przemysłowych, a nie jako przedsiębiorcy.

Tego rodzaju strukturalne i kulturalne problemy zwiększa olbrzymi deficyt środków finansowych, co ma wpływ na kwestie dotyczące kształcenia i prowadzenia badań naukowych na uniwersytetach. Chociaż nastąpił zadowalający wzrost liczby przyjęć na studia, to jednak nie zbiegł się on ze zwiększeniem finansowania publicznego, a uniwersytety w Europie nie były w stanie uzupełnić tego braku ze źródeł prywatnych. Średni brak zasobów na działania w zakresie badań i kształcenia w porównaniu z ich odpowiednikami w USA wynosi ok. 10 000 EUR na studenta rocznie¹⁰. Równocześnie wysokiej jakości kształcenie i badania naukowe kosztują coraz więcej i przy ograniczonym publicznym finansowaniu władze publiczne uzależniają finansowanie uniwersyteckich badań naukowych od coraz bardziej rygorystycznych warunków. W odniesieniu do przyszłości wydaje się prawdopodobne, że olbrzymia część zasobów potrzebnych do wypełnienia luki finansowej będzie musiała pochodzić z niepublicznych źródeł.

Podsumowując, **uniwersytety europejskie nie są obecnie w stanie osiągnąć swojego potencjału w wielu ważnych dziedzinach**. W efekcie są one opóźnione we wzmożonej międzynarodowej rywalizacji o utalentowanych pracowników akademickich i studentów i nie korzystają z szybko zmieniających się programów badań oraz z doskonałości i elastyczności wytwarzających masę krytyczną niezbędnych do osiągnięcia sukcesu. Te braki są potęgowane przez połączenie nadmiernej kontroli publicznej z niewystarczającym finansowaniem.

Europa potrzebuje uniwersytetów **zdolnych do wykorzystywania swoich atutów i podejmujących różnicowane działania na ich podstawie**. Chociaż niektóre powszechne wartości i zadania są wspólne dla wszystkich instytucji, nie wszystkie potrzebują takiej samej równowagi pomiędzy działalnością edukacyjną a badawczą, takiego samego podejścia do badań i szkoleń w zakresie badań, lub takiego samego połączenia usług i dyscyplin naukowych. Badania naukowe powinny pozostać w centrum zadań wszystkich systemów,

¹⁰ Dokument roboczy służb Komisji, dołączony do Komunikatu „Mobilizowanie potencjału umysłowego Europy”, ust. 42.

jednak niekoniecznie w odniesieniu do wszystkich instytucji. Umożliwiłoby to wyłonienie się wyraźnego systemu obejmującego renomowane na świecie instytucje badawcze, plus sieci doskonałych krajowych i regionalnych uniwersytetów i uczelni wyższych, co również zapewnia krótszy cykl kształcenia technicznego. Taki system zmobilizowałby podstawowe zaplecze wiedzy, talentów i energii na uniwersytetach i zasługiwałby na – jak również byłby w stanie uzyskać – zwiększenie inwestycji niezbędnych do uczynienia go porównywalnym z najlepszymi na świecie.

... I WYMAGANE ZMIANY

Jeżeli państwa członkowskie mają spełnić powyższe cele, to muszą stworzyć niezbędne warunki umożliwiające uniwersytetom poprawę swoich wyników, ich modernizację i zwiększenie ich konkurencyjności – czyli przyjęcie roli przywódców ich własnego odrodzenia i odegranie swojej roli w tworzeniu społeczeństwa opartego na wiedzy, przewidzianego w strategii lizbońskiej. Dyskusje na poziomie europejskim wykazują rosnącą gotowość do modernizacji systemów, a określony poniżej program nie jest w zasadzie kwestionowany. Niezbędne jest podjęcie działań w państwach członkowskich i na uniwersytetach. Wyciągając wnioski z dyskusji i biorąc pod uwagę europejskie uwarunkowania, Komisja uważa, że następujące zmiany będą kluczem do sukcesu:

1. ZNIEŚĆ BARIERY WOKÓŁ UNIwersYTETÓW W EUROPIE

Mobilność geograficzna i międzysektorowa musi ulec znacznemu zwiększeniu. Proporcja osób z wyższym wykształceniem, które studiowały co najmniej jeden trymestr lub semestr za granicą lub mają doświadczenie w sektorze przemysłowym powinna być przynajmniej podwojona. W szczególności odnosi się to do naukowców.

Wszystkie formy mobilności powinny być wyraźnie doceniane jako czynnik wzbogacający studia na każdym szczeblu (w tym szkolenia badawcze na poziomie doktoranckim), jak również poprawiający awans zawodowy naukowców i innych pracowników uniwersyteckich.

Powinna istnieć możliwość pełnego przenoszenia w UE krajowych grantów/pożyczek. Możliwość nieograniczonego przenoszenia uprawnień do świadczeń emerytalnych w połączeniu z usunięciem innych barier w mobilności zawodowej, barier utrudniających przekraczanie granic państwowych bądź sektorowych jest niezbędna do wspierania mobilności pracowników i naukowców, a wskutek tego innowacji.

Prace w ramach procesu bolońskiego mają prowadzić do zbieżności struktury i długości trwania programów studiów; to jednak nie wystarczy, aby stworzyć warunki dla zwiększonej mobilności między uniwersytetami. **Główny wysiłek należy skupić na realizacji do 2010 r. podstawowych założeń reform bolońskich** we wszystkich krajach UE: porównywalne kwalifikacje (studia dwuletnie, licencjat, magister, doktor); elastyczne, nowoczesne programy nauczania na wszystkich poziomach, które odpowiadają potrzebom rynku pracy; wiarygodne systemy zapewnienia jakości. Wymaga to ukierunkowanych zachęt ze strony właściwych władz krajowych w celu zapewnienia należytej realizacji reform zamiast powierzchownej zgodności ze standardami. Należy na nowo opracować programy nauczania w określonych dyscyplinach naukowych, opierając się przy tym na porównaniach i dobrych praktykach w całej Europie.

Przyjęta niedawno dyrektywa w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych¹¹ uprościła i przyspieszyła uznawanie między państwami kwalifikacji dotyczących praktyk zawodowych. Należy również dokonać przeglądu procedur dotyczące uznawalności akademickiej, aby zapewnić uzyskanie szybszych i łatwiejszych do przewidzenia wyników (w szczególności poprzez upublicznienie uniwersyteckich polityk dotyczących uznawania wykształcenia): w odniesieniu do uznawania kwalifikacji zawodowych, Komisja proponuje **aby żaden wnioskodawca nie czekał dłużej niż cztery miesiące na decyzję dotyczącą uznawalności wykształcenia**. Zapewnienie prawdziwej autonomii i rozliczalności uniwersytetów

2. ZAPEWNIENIE PRAWDZIWEJ AUTONOMII I ROZLICZALNOŚCI UNIWERSYTETÓW

Uniwersytety nie staną się innowacyjne i gotowe reagować na zmiany, jeżeli nie będą w pełni niezależne i odpowiedzialne. Państwa członkowskie powinny prowadzić cały sektor uniwersytecki poprzez ramy ogólnych zasad, założeń polityki, mechanizmów finansowania i zachęt do działań edukacyjnych, badawczych i innowacyjnych. W zamian za uwolnienie ich od nadmiernych regulacji i mikrozarządzania, uniwersytety powinny zaakceptować pełną *instytucjonalną* odpowiedzialność wobec ogółu społeczeństwa za osiągnięte wyniki.

Wymaga to **nowych wewnętrznych systemów zarządzania** opartych na priorytetach strategicznych i na profesjonalnym zarządzaniu zasobami ludzkimi, inwestycjach i procedurach administracyjnych. Wymaga to również od uniwersytetów **przewycięzenia swojego rozdrobnienia** na wydziały, zakłady naukowe, laboratoria i jednostki administracyjne oraz wspólnego skierowania wysiłków na realizację priorytetów instytucjonalnych w zakresie badań naukowych, nauczania i usług. Państwa członkowskie powinny tworzyć i nagradzać zdolności zarządzania i kierowania uniwersytetami. Można by to uczynić powołując krajowe organy ds. zarządzania uniwersytetami i szkoleń kierownictwa, które mogłyby się uczyć od istniejącego już kierownictwa.

3. DOSTARCZAĆ BODŹCE DLA USTRUKTURYZOWANYCH PARTNERSTW ZE ŚRODOWISKIEM BIZNESU

Chociaż należy utrzymać cele publiczne oraz ogólne społeczne i kulturowe zadania uniwersytetów europejskich, powinny one w coraz większym stopniu stać się ważnymi podmiotami w gospodarce, zdolnymi do lepszego i szybszego reagowania na potrzeby rynku oraz do nawiązywania partnerstw wykorzystujących wiedzę naukową i technologiczną. Wymaga to **uznania, że ich związek ze środowiskiem biznesu ma strategiczne znaczenie** i stanowi część ich zobowiązania do świadczenia usług w interesie publicznym.

Ustrukturyzowane partnerstwo ze środowiskiem biznesu (w tym MŚP) stwarza uniwersytetom możliwości dzielenia się wynikami badań, prawami własności intelektualnej, patentami i licencjami (np. poprzez inicjowanie działalności gospodarczej na terenie uniwersytetów tzw. „on-campus start-ups” lub tworzenie parków naukowych). Uniwersytety mogą również podnosić znaczenie programów edukacyjnych i szkoleniowych poprzez umieszczanie studentów i naukowców w przedsiębiorstwach oraz stwarzać lepsze możliwości rozwoju kariery dla naukowców na wszystkich etapach ich ścieżki zawodowej poprzez dodanie do wiedzy naukowej umiejętności związanych z przedsiębiorczością. Związki ze

¹¹ Dyrektywa 2005/36/WE przyjęta dnia 7 września 2005 r.; będzie wdrażana od października 2007 r.

światem biznesu mogą zaowocować dodatkowymi źródłami finansowania, np. zwiększyć potencjał badawczy lub ofertę kursów przekwalifikujących, oraz wzmocnią wpływ uniwersyteckich badań naukowych na MŚP i na innowacyjność w regionie.

Aby zapewnić korzyści, większość uniwersytetów będzie potrzebowała pomocy zewnętrznej w celu przeprowadzenia niezbędnych zmian organizacyjnych i rozwijania postaw przedsiębiorczości oraz umiejętności zarządzania. Można to osiągnąć tworząc lokalne „klastry ukierunkowane na tworzenie i transfer wiedzy” lub bazy danych, wspólne biura badań naukowych lub transferu wiedzy służące jako płaszczyzna kontaktowa z lokalnymi/regionalnymi podmiotami gospodarczymi. Oznacza to również, że rozwój umiejętności związanych z przedsiębiorczością, zarządzaniem i innowacją powinien stać się dla pracowników uniwersyteckich integralną częścią strategii w zakresie kształcenia akademickiego, szkoleń badawczych i uczenia się przez całe życie.

4. DBAĆ O WŁAŚCIWE POŁĄCZENIE KWALIFIKACJI I UMIEJĘTNOŚCI DLA RYNKU PRACY

Uniwersytety mają potencjał, aby odegrać istotną rolę w realizacji celów strategii lizbońskiej, której celem jest wyposażenie Europy w kwalifikacje i umiejętności niezbędne do osiągnięcia sukcesu w gospodarce nacechowanej globalizacją i opartej na wiedzy. W celu przezwyciężenia utrzymujących się dysproporcji pomiędzy kwalifikacjami osób z wyższym wykształceniem a potrzebami rynku pracy, programy uniwersyteckie powinny być tak **ułożone, aby bezpośrednio zwiększać możliwości zatrudnienia absolwentów** i bardziej ogólnie oferować szerokie wsparcie dla siły roboczej. Uniwersytety powinny oferować innowacyjne programy i metody nauczania oraz programy szkoleń/i kursów przekwalifikujących, które obejmują zwiększenie umiejętności związanych z zatrudnieniem wraz ze zwiększeniem kwalifikacji w danej dyscyplinie naukowej. Płatne praktyki w przedsiębiorstwach powinny być włączone do programów nauczania. Dotyczy to wszystkich poziomów kształcenia, tj. programów dwuletnich, licencjackich, magisterskich i doktoranckich. Wiąże się to też z ofertą kursów nieprowadzących do uzyskania stopnia naukowego dla dorosłych, np. kursy przekwalifikujące lub studia pomostowe w celu uzupełnienia wykształcenia dla studentów, którzy nie studiują w ramach programów tradycyjnych. Oferta ta powinna wykraczać poza potrzeby rynku pracy i zachęcać do rozbudzania **ducha przedsiębiorczości** wśród studentów i naukowców.

Na poziomie doktoranckim oznacza to, że kandydaci pragnący robić karierę naukową powinni nabyć umiejętności w zakresie zarządzania badaniami naukowymi i prawami własności intelektualnej, komunikacji, tworzenia sieci, przedsiębiorczości i pracy zespołowej oprócz szkoleń w zakresie technik badawczych.

Ogólniej ujmując, uniwersytety muszą bardziej bezpośrednio stawić czoła wyzwaniom i skorzystać z możliwości przedstawionych w **programie uczenia się przez całe życie**. Uczenie się przez całe życie jest wyzwaniem wymagającym od uniwersytetów większej gotowości do oferowania kursów dla studentów na późniejszych etapach cyklu życia. Jest to szansa dla uniwersytetów, które w przeciwnym przypadku w związku ze zmianą demograficzną w nadchodzących latach ryzykują prawdopodobnym spadkiem wskaźnika przyjęć na studia studentów bezpośrednio po ukończeniu nauki w szkole.

Podsumowując, podczas gdy odpowiedzialność za integrację osób z wyższym wykształceniem na rynku pracy ponoszą pracodawcy, zrzeszenia zawodowe i rządy, sukces

na rynku pracy powinien być wykorzystany jako jeden wskaźnik (m.in.) jakości osiągnięć uniwersytetów, uznawany i nagradzany w systemach ustawowych, finansowania i oceny.

5. ZMNIEJSZAĆ BRAKI W FINANSOWANIU I ZWIĘKSZAĆ SKUTECZNOŚĆ FINANSOWANIA W DZIEDZINIE KSZTAŁCENIA I BADAŃ

Zważywszy na ważną rolę uniwersytetów w badaniach europejskich, cel UE, jakim jest zainwestowanie do 2010 r. 3% PKB w badania i rozwój oznacza wyższe inwestycje w badania uniwersyteckie¹²

Komisja proponuje, zgodnie z tym co wcześniej przedstawiła w Rocznym sprawozdaniu z postępów w realizacji strategii lizbońskiej¹³, aby w następnym dziesięcioleciu UE dążyła do **przeznaczenia co najmniej 2% PKB¹⁴ (z publicznych i prywatnych źródeł finansowania) na modernizację sektora szkolnictwa wyższego**. Badania OECD wykazują na przykład, że pieniądze wydane na zdobycie kwalifikacji na poziomie uniwersyteckim zwracają się z procentem wyższym od realnych stóp procentowych.¹⁵

Dzisiejsze systemy pomocy studentom cechuje niedoskonałość pod względem zapewnienia równego dostępu i szans na sukces dla studentów z mniej uprzywilejowanych środowisk. Odnosi się to również do nieodpłatnego dostępu, co niekoniecznie gwarantuje sprawiedliwość społeczną. Dlatego państwa członkowskie powinny krytycznie **ocenić obecne opłaty za studia i systemy pomocy w świetle ich faktycznej efektywności i sprawiedliwości**. Nie można osiągnąć doskonałości w nauczaniu i badaniach naukowych, jeżeli pochodzenie społeczno-gospodarcze stanowi przeszkodę w dostępie lub karierze naukowej. Uniwersytety powinny być finansowane bardziej na podstawie tego co robią, aniżeli czym są, **koncentrując finansowanie na osiągnięciu istotnych wyników zamiast na środkach**, i dostosowując finansowanie do różnorodności profili instytucjonalnych¹⁶. Uniwersytety powinny w większym stopniu odpowiadać za długoterminowe finansowanie swojej działalności zwłaszcza w odniesieniu do badań naukowych: to pociąga za sobą intensyfikację działań na rzecz dywersyfikacji źródeł finansowania badań poprzez współpracę z przedsiębiorstwami (w tym w formie konsorcjów transgranicznych), fundacjami i z innych źródeł prywatnych.

¹² Zob. „Badania naukowe i innowacje jako inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia”: wspólna koncepcja”, COM(2005) 488 z 12 października 2005 r.

¹³ COM (2006) 30 wersja ostateczna z 25.1 2006

¹⁴ W 2002 r. bezpośrednie wydatki UE na uniwersytety wyniosły średnio 1,1%; dla porównania poziom wydatków w USA wyniósł 2,6%. W USA mniej niż połowa wydatków na edukację jest finansowana ze źródeł publicznych (wydatki bezpośrednie), przy czym w państwach członkowskich UE jest to ponad 75% (a ogółem blisko 100%). Źródło danych: EUROSTAT.

¹⁵ “The Economics of Knowledge: why education is key for Europe’s success, (Andreas Schleicher, 2006) http://www.lisboncouncil.net/files/download/Policy_Brief_Economics_of_Knowledge_FINAL.pdf

¹⁶ Uniwersytety prowadzące aktywne badania nie powinny być oceniane i finansowane na tej samej podstawie co inne, mniej aktywne w tym zakresie uniwersytety, ale które są lepsze w integracji studentów z grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji lub w działalności jako siła napędowa dla lokalnego sektora przemysłu i usług. Poza wskaźnikami liczbowymi dotyczącymi osób kończących naukę w terminie, średniego czasu trwania studiów i stopami zatrudnienia absolwentów, powinno uwzględnić się inne kryteria w odniesieniu do uniwersytetów prowadzących aktywne badania: osiągnięcia w badaniach naukowych, sukcesy w staraniach o finansowanie przyznawane na zasadach konkurencji, publikacje, przytoczenia, patenty i licencje, nagrody akademickie, przemysłowe i/lub międzynarodowe partnerstwa, itp.

Każdy kraj powinien zatem znaleźć właściwą równowagę pomiędzy finansowaniem podstawowym, opartym na konkurencji i na wynikach (wspieranym solidnym zapewnieniem jakości), przeznaczonym na szkolnictwo wyższe i uniwersyteckie badania naukowe. finansowanie na zasadach konkurencji powinno opierać się na instytucjonalnych systemach oceny i na zróżnicowanych wskaźnikach osiągnięć z jasnymi wartościami docelowymi określonymi przy pomocy międzynarodowej analizy porównawczej wyników ekonomicznych i społecznych

6. ZWIĘKSZYĆ INTERDYSCYPLINARNOŚĆ I TRANSDYSCYPLINARNOŚĆ

Uniwersytety powinny być zdolne do wprowadzenia zmian do swoich programów nauczania i programów badawczych, aby wykorzystać nowe możliwości w istniejących dziedzinach oraz powstające nowe kierunki badań naukowych. Wymaga to skupienia się **mniej na dyscyplinach naukowych a bardziej na dziedzinach badań** (np. zielona energia, nanotechnologia), wiążąc je ściślej z odpowiednimi lub uzupełniającymi obszarami (w tym nauki humanistyczne, nauki społeczne, umiejętności związane z przedsiębiorczością i zarządzaniem) i wspierania współdziałania między studentami, badaczami i zespołami badaczy poprzez większą mobilność między dyscyplinami naukowymi, sektorami i placówkami badawczymi.

Całość wymaga nowego instytucjonalnego i organizacyjnego podejścia do zarządzania pracownikami, kryteriów oceny i finansowania, nauczania i jego programów oraz, przede wszystkim, do badań i szkoleń badawczych.

Istnienie powiązań interdyscyplinarnych i transdyscyplinarnych musi zostać uwzględnione nie tylko przez uniwersytety i państwa członkowskie, ale również przez zrzeszenia zawodowe i podmioty finansujące, które wciąż polegają głównie na tradycyjnych, dotyczących jednej dyscypliny naukowej ocenach, strukturach i mechanizmach finansowania.

7. AKTYWOWAĆ WIEDZĘ POPRZEZ WSPÓLDZIAŁANIE ZE SPOŁECZEŃSTWEM.

Społeczeństwo w coraz większym stopniu jest oparte na wiedzy, a ta zastępuje zasoby fizyczne jako główny napęd wzrostu gospodarczego. Uniwersytety muszą zatem informować o znaczeniu swoich działań, zwłaszcza osoby, które są związane z badaniami naukowymi, **dzieląc się wiedzą ze społeczeństwem i wzmacniając dialog ze wszystkimi zainteresowanymi stronami.** Bardzo potrzebny jest przekaz informacji pomiędzy naukowcami a niefachowcami, którego jednak często brakuje.

Wymaga to dużo wyraźniejszego zobowiązania się ze strony uniwersytetów do stwarzania możliwości uczenia się przez całe życie, jak również do szerzej zakrojonej strategii komunikowania opartej na konferencjach, organizacji otwartych dni, staży forów dyskusyjnych, ustrukturyzowanego dialogu z absolwentami i obywatelami oraz lokalnymi i regionalnymi podmiotami. Współpraca z wcześniejszymi placówkami formalnej i nieformalnej edukacji i ze światem biznesu (w tym MŚP i innymi małymi podmiotami) będzie w tym względzie również odgrywać rolę.

Taka interakcja ze światem zewnętrznym stopniowo sprawi, że cała działalność uniwersytetów oraz ich programy edukacyjne, a zwłaszcza szkoleniowe i badawcze, bardziej będą odpowiadać potrzebom obywateli i społeczeństwa. Pomoże to uniwersytetom promować

swoje różne działania i przekonać społeczeństwo, rządy i sektor prywatny do tego, że warto w nie inwestować.

8. NAGRADZAĆ DOSKONAŁOŚĆ NA NAJWYŻSZYM SZCZEBLU

Doskonałość jest wynikiem konkurencji i buduje się ją głównie na szczepku wydziału/zakładu naukowego – niewiele uniwersytetów osiąga doskonałość w wielu dziedzinach. **Większa konkurencja** wraz ze zwiększoną mobilnością i dalszą koncentracją zasobów powinna sprawić, że uniwersytety i ich partnerzy w przemyśle będą mogli stworzyć bardziej otwarte i stawiające większe wymagania środowisko pracy dla najbardziej utalentowanych studentów i naukowców, dzięki czemu staną się one bardziej atrakcyjne zarówno dla Europejczyków jak i osób spoza Europy. Konieczne jest, aby uniwersytety mogły przyciągać **najlepszych pracowników naukowych i badaczy**, zatrudniać ich w ramach elastycznych, otwartych i przejrzystych procedur, gwarantować głównym badaczom/szefom zespołów całkowitą niezależność badawczą i oferować personelowi atrakcyjne możliwości rozwoju kariery¹⁷.

Doskonałość wymaga również, aby państwa członkowskie dokonały przeglądu proponowanych przez nie możliwości na szczepku magisterskim, doktorskim i podoktorskim, w tym połączenie dyscyplin i umiejętności, których to dotyczy. Możliwości po uzyskaniu stopnia doktorskiego nadal są albo zaniedbywane albo niedostatecznie szeroko traktowane. W tej dziedzinie potrzebne są daleko idące zmiany. Poszczególne uniwersytety powinny określić dziedziny, w których mogą osiągnąć doskonałość i skupić się na nich.

Na szczepku europejskim doskonałość w szkołach wyższych i doktorskich należy promować poprzez tworzenie sieci tych placówek, które spełniają kluczowe kryteria: masa krytyczna, transdyscyplinarność i interdyscyplinarność, szeroki wymiar europejski, poparcie organów władzy publicznej i przemysłu, określone i uznane obszary doskonałości, zapewnianie możliwości po uzyskaniu stopnia doktorskiego, odpowiednie zapewnienie jakości itd.

W tym kontekście konkurencję w celu uzyskania doskonałości wzmocnią zwłaszcza dwie inicjatywy: propozycje utworzenia Europejskiego Instytutu Technologii i Europejskiej Rady Badawczej¹⁸.

9. SPRAWIĆ, ABY EUROPEJSKI OBSZAR SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I EUROPEJSKA PRZESTRZEŃ BADAWCZA STAŁY SIĘ BARDZIEJ ZAUWAŻALNE I ATRAKCYJNE W ŚWIECIE

Rozwój szerokiej współpracy, mobilności i sieci pomiędzy uniwersytetami europejskimi w ciągu ostatnich dziesięciu lat stworzył warunki odpowiednie do umiędzynarodowienia na szerszą skalę. Większość uniwersytetów ma obecnie doświadczenie we współpracy z konsorcjami wielostronnymi, a wiele spośród nich prowadzi wspólne programy i oferuje podwójne dyplomy. Studia w programie Erasmus Mundus Masters pokazały, że inicjatywy te - niespotykane poza Europą - są odpowiednie również na arenie światowej. **Nieustanna globalizacja oznacza, że Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego i Europejska**

¹⁷ Procedury dotyczące badaczy powinny być zgodne z zaleceniem Komisji C(2005) 576 w sprawie Europejskiej Karty Naukowca i Kodeksu postępowania przy rekrutacji pracowników naukowych.

¹⁸ COM(2005) 441 wersja ostateczna z 21.9.2005.

Przestrzeń Badawcza muszą być w pełni otwarte na cały świat i stać się konkurencyjnymi podmiotami o znaczeniu światowym.

Jednakże będzie to możliwe tylko wówczas gdy Europa poczyni znaczne starania w celu promowania jakości swoich uniwersytetów i zwiększenia ich atrakcyjności oraz zauważalności w świecie.

Jedną z możliwości na szczeblu europejskim i krajowym byłoby rozwinięcie bardziej skoordynowanej współpracy międzynarodowej wspieranej niezbędnymi funduszami, z państwami sąsiadującymi z UE i na całym świecie poprzez dwustronne/wielostronne porozumienia. Oznacza to również, że państwa członkowskie, działając w ramach zobowiązania UE, aby nie promować drenażu mózgów, powinny utworzyć swoje systemy finansowania dla osób spoza Europy i stworzyć możliwości międzyuniwersyteckiej wymiany personelu oraz możliwości prowadzenia działalności zawodowej dla badaczy i kadry naukowej spoza Europy. Należy również promować „przepływ wiedzy” między europejskimi studentami, nauczycielami i badaczami, którzy postanowili spędzić część swojego życia zawodowego poza Europą¹⁹. Osoby podejmujące pracę na czas określony za granicą są cenne zarówno dla kraju wysyłającego jak i goszczącego, ponieważ stanowią one rezerwę kontaktów zawodowych zagranicą, działając jako pośrednicy do dzielenia się wiedzą. To z kolei zwiększy zauważalność Europy w edukacji i badaniach oraz postrzeganie jej jako rzetelnego partnera w budowaniu kapitału ludzkiego krajów trzecich.

Jednym z podstawowych punktów jest uproszczenie i przyspieszenie procedur prawnych i administracyjnych związanych z wjazdem na teren UE studentów i badaczy spoza UE. Jeśli chodzi o przyjmowanie i pobyt naukowców z państw trzecich, w 2005 r. przyjęto pakiet „wiza dla naukowców” – dyrektywę i dwa zalecenia w sprawie przyjmowania obywateli krajów trzecich w celu prowadzenia badań naukowych we Wspólnocie Europejskiej²⁰. Zostaną one transponowane do przepisów prawa krajowego w 2007 r.

Tworzenie atrakcyjnego wizerunku uniwersytetów europejskich w świecie wymaga również poważnych starań o łatwiejsze uznawanie dyplomów europejskich poza Europą. Jednakże najpierw dyplomy i kwalifikacje muszą być w pełni wzajemnie uznawane wewnątrz UE; przyjęta niedawno dyrektywa w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych uprościła to dla celów zawodowych. **Istnieje potrzeba dalszych działań w zakresie uznawalności wykształcenia.** Przyczynią się do tego spójne ramy kwalifikacji i zgodne systemy zapewniania jakości, które obecnie są tworzone²¹. Istnienie bardziej „europejskich” programów oferowanych wspólnie przez konsorcja uniwersytetów prowadzących do uzyskania wspólnych lub podwójnych stopni naukowych na szczeblu magisterskim i doktoranckim spowoduje, że Europa stanie się bardziej atrakcyjna dla studentów, nauczycieli i naukowców z innych części świata.

¹⁹ Patrz inicjatywa pilotażowa Europejscy naukowcy za granicą (ERA-Link)
<http://www.eurunion.org/legislat/ste/eralink.htm>

²⁰ Te trzy instrumenty zostały opublikowane dnia 3 listopada 2005 r. w Dzienniku Urzędowym, Dz.U. L 289 z 3.11.2005. Dwa zalecenia weszły w życie od razu, natomiast państwa członkowskie będą miały dwa lata (tzn. do listopada 2007 r.) na wdrożenie dyrektywy jak również dyrektywy Rady 2004/114/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. (Dz.U. L 375, 23.12.2004).

²¹ Na przykład poprzez przyjęte niedawno zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym (Dz.U. L 64 z 4.3.2006) i poprzez konsultacje w sprawie Europejskich Ram Kwalifikacji.

....I CO KOMISJA MOŻE I POWINNA ZROBIĆ

Komisja nie jest podmiotem kierującym modernizacją uniwersytetów jednak może odgrywać rolę katalizatora, nadając impuls polityczny i przekazując ukierunkowane fundusze na wsparcie reform i modernizację.

Komisja może wspierać nowy impuls polityczny poprzez skoordynowane współdziałanie z państwami członkowskimi stosując otwartą metodę koordynacji, określając i propagując najlepszą praktykę i wspierając państwa członkowskie w poszukiwaniu bardziej efektywnych systemów uniwersyteckich. W szczególności klastry kształcenia wzajemnego utworzone w ramach programu prac Edukacja i Szkolenie 2010 stanowią skuteczny sposób poszukiwania rozwiązań problemów, w obliczu których stoją uniwersytety. Oferując forum wymiany najlepszej praktyki i określania nowatorskich rozwiązań, UE może zapewnić prawdziwą wartość dodaną²². Komisja może również ułatwiać dialog pomiędzy uniwersytetami, partnerami społecznymi i pracodawcami w celu promowania ustrukturyzowanych partnerstw ze środowiskiem biznesu.

Może ona również przeznaczyć fundusze mające znaczący wpływ na jakość i wyniki pracy uniwersytetów. Obejmują one zachęty mające ułatwić uniwersytetom osiągnięcie celów nakreślonych w niniejszym komunikacie. Mechanizmy te obejmują nie tylko nowe programy na lata 2007-2013 (siódmy program ramowy na rzecz badań i rozwoju, program uczenia się przez całe życie, program na rzecz konkurencyjności i innowacji) lecz również fundusze strukturalne i pożyczki EBI²³.

Fundusze strukturalne mogą zapewnić środki finansowe na rozbudowę i unowocześnienie obiektów i zasobów uniwersyteckich, na wspieranie partnerstw między środowiskiem akademickim i środowiskiem biznesu, a także na wspieranie badań i innowacji istotnych dla osiągnięcia regionalnych lub krajowych celów w zakresie rozwoju gospodarczego. System zdecentralizowanego zarządzania funduszami strukturalnymi pozwala uwzględnić specyfikę poszczególnych regionów. Państwa członkowskie, władze regionalne i uniwersytety powinny w pełni wykorzystać te możliwości, tak aby zwiększyć synergie między kształceniem, badaniami i innowacjami, w szczególności w słabiej rozwiniętych gospodarczo regionach i państwach członkowskich UE.

Struktura zarządzania proponowanego Europejskiego Instytutu Technologii obejmuje doskonałość, interdyscyplinarność, tworzenie sieci pomiędzy ośrodkami oraz pomiędzy środowiskami akademickimi i biznesowymi, co jest odzwierciedleniem przesłania niniejszego Komunikatu. Dlatego też oprócz bezpośredniego wkładu we wzmacnianie europejskiego kształcenia naukowego, badań i innowacji będzie stanowił on wzorzec ukazujący wartość nowego podejścia oraz sposób zarządzania i partnerstwa ze środowiskiem biznesu.

WNIOSKI

Uniwersytety odgrywają zasadniczą rolę dla przyszłości Europy oraz w przechodzeniu na gospodarkę i społeczeństwo oparte na wiedzy. Jednakże ten istotny sektor gospodarki i

²² Dobrym przykładem może być zwiększenie potencjału zarządzania na uniwersytetach, wspomniane w sekcji 2 powyżej.

²³ Wsparcie opisane w tej sekcji uzależnione jest od przyjęcia programu i innego prawodawstwa.

społeczeństwa wymaga dogłębnej restrukturyzacji i modernizacji jeśli Europa nie ma przegrać w globalnej konkurencji w zakresie edukacji, badań i innowacji.

Przeprowadzanie tej niezbędnej restrukturyzacji i modernizacji wymaga skoordynowanych działań ze strony wszystkich zaangażowanych stron:

- Państwa członkowskie podczas wdrażania zintegrowanych wytycznych na rzecz wzrostu i zatrudnienia²⁴ oraz ich krajowych programów reform muszą podejmować niezbędne środki w odniesieniu do uniwersytetów, uwzględniając takie aspekty jak zarządzanie, przyznawanie pełnej autonomii i odpowiedzialności uniwersytetów, możliwości innowacji, dostęp do szkolnictwa wyższego oraz dostosowanie systemów szkolnictwa wyższego do nowych wymogów odnoszących się do umiejętności.
- Uniwersytety ze swej strony muszą dokonać wyborów strategicznych i przeprowadzić reformy wewnętrzne w celu poszerzenia źródeł finansowania, zwiększenia obszarów, w których osiągana jest doskonałość i stworzenia swojej pozycji konkurencyjnej; ustrukturyzowane partnerstwo ze środowiskiem biznesu i innymi potencjalnymi partnerami będzie niezbędne do tych transformacji.
- Komisja może przyczyniać się do realizacji wspólnotowego programu lizbońskiego²⁵ poprzez dialog polityczny i wzajemne uczenie się od siebie, zwłaszcza w ramach programu prac Edukacja i Szkolenie 2010 oraz wsparcie finansowe państw członkowskich i uniwersytetów w prowadzonych przez nich działaniach modernizacyjnych.

Komisja wzywa Radę i Parlament Europejski do przekazania informacji o tym, że UE zdecydowanie pragnie przeprowadzić niezbędną restrukturyzację i modernizację uniwersytetów oraz do zaproszenia wszystkich zainteresowanych do podjęcia natychmiastowych działań w tym kierunku.

²⁴ W szczególności wytyczne nr 7 (B&R), nr 23 (inwestowanie w kapitał ludzki) i nr 24 (dostosowanie do nowych wymogów odnoszących się do umiejętności).

²⁵ COM (2005) 330 wersja ostateczna z 25.7.2005.

Załącznik 1

Tabele statystyczne

Tabela 1:

Braki w finansowaniu inwestycji w badania (w badania prowadzone przez wszystkie podmioty, w tym uniwersytety) w 2003 r.

	UE-25	Stany Zjednoczone Ameryki (USA)	Japonia
intensywność wydatków na badania i rozwój w % PKB	1.92	2.59	3.15

Źródło: szacunki DG RTD i EAC, oparte na danych EUROSTATu

Tabela 2:

Wskaźniki brutto przyjęć (wszyscy studenci bez względu na wiek jako % ludności w wieku studenckim) w szkolnictwie wyższym w 2003 r.

	UE-25	Stany Zjednoczone Ameryki (USA)	Japonia
Wszyscy studenci jako % ludności w grupie wiekowej 20-24 lat	57%	81%	50%

Źródło: EUROSTAT

Tabela 3:

Wskaźniki przyjęć w szkolnictwie wyższym w odniesieniu do dorosłych w 2003 r.

	UE-25	Stany Zjednoczone Ameryki (USA)	Japonia
% ludności studiującej w wieku 30-39 lat	30-34 lat: 4.1%	30-34 lat: 7.0%	:
	35-39 lat: 1.8%	35-39 lat: 4.9%	:

Źródło: EUROSTAT

Tabela 4:

Produkcja i zatrudnienie naukowców w 2003 r.

		UE-25	Stany Zjednoczone Ameryki (USA)	Japonia
Nowe osoby mające stopień doktorski	Wszystkie dyscypliny naukowe	88 100*	46 000	14 500
	Matematyka, nauka i technika	37 000	16 200	5 500
Zatrudnienie naukowców (osoby zatrudnione na pełnym etacie)	Łączna liczba	1 167 000	1 335 000 ²⁶	675 000
	Naukowcy na 1000 osób w sile roboczej	5,5	9,1 ²⁷	10,1

Źródło: EUROSTAT i OECD

²⁶ Szacunki OECD dla 2002 r.

²⁷ Dane z 2002 r.

Uwaga: Brak danych w odniesieniu do Grecji

Tabela 5:

Światowy udział we wszystkich triadycznych rodzinach patentów (wnioski patentowe złożone równocześnie w UE),

USA i Japonii) w 2000 r., w %

	UE-25	Stany Zjednoczone Ameryki (USA)	Japonia
udział we wszystkich triadycznych rodzinach patentów	31,5	34,3	26,9

Źródło: DG RTD, Główne dane liczbowe 2005

Tabela 6: Stopa bezrobocia wśród absolwentów w 2003 r.

	UE-25	Stany Zjednoczone Ameryki (USA)	Japonia
Stopa bezrobocia wśród ludności w wieku 20-24 lat z wyższym wykształceniem	12,3	1,6	:
Stopa bezrobocia ludności w wieku 25-29 lat z wyższym wykształceniem	8,5	2,6	:

Źródło: EUROSTAT i OECD

Tabela 7:

Studenci zagraniczni (zgodnie z obywatelstwem) jako procent studentów w szkolnictwie wyższym w 2003 r.

	Australia	Szwajcaria	Nowa Zelandia	UE-25	Norwegia	Stany Zjednoczone Am	Japonia	Rosja	Korea
--	-----------	------------	---------------	-------	----------	----------------------	---------	-------	-------

						ery ki (US A)			
Studenci zagraniczni jako procent studentów w szkolnictwie wyższym	18.7	17.7	13.5	6.2	5.2	3.5	2.2	0.8	0.2

Źródło: EUROSTAT i OECD

Załącznik 2 -

Potwierdzenie

W opracowaniu niniejszego dokumentu Komisja konsultowała się *ad personam* z następującymi osobami:

Vladimir Bálež (Slovak Technical University, Bratysława)

Olivier Blanchard (Massachusetts Institute of Technology, USA);

Ivor Crewe (Essex University, UK);

Federico Mayor Zaragoza (Fundación Cultura de Paz, Madryd);

Linda Nielsen (University of Copenhagen);

Mario Monti (Bocconi University, Mediolan);

Jan Sokol (Charles University, Praga);

Georg Winckler (University of Vienna).

Wymienione powyżej osoby przedstawiły osobiste uwagi, a wyłączna odpowiedzialność za ten dokument spoczywa na Komisji Europejskiej.

Komisja pragnie również podziękować członkom *Forum nt. Badań Uniwersyteckich* za wkład wniesiony do dyskusji na tematy zawarte w niniejszym komunikacie.
http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/enhancing_euoperesearchbase_en.pdf